

Justyna Siemionow

Poznawcza koncepcja funkcjonowania człowieka, odniesienia do resocjalizacji nieletnich : możliwości zmiany w kierunku jednostki samodzielnej

Resocjalizacja Polska (Polish Journal of Social Rehabilitation) 3, 227-236

2012

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*Justyna Siemionow**

Poznawcza koncepcja funkcjonowania człowieka, odniesienia do resocjalizacji nieletnich – możliwości zmiany w kierunku jednostki samodzielnej

Poznawcze koncepcje funkcjonowania człowieka to próba wyjścia poza alternatywę: behawioryzm czy psychodynamika, to próba stworzenia kolejnej „siły” w psychologii, znalezienia potencjału w człowieku, wskazania czy też udowodnienia, że jest on w określonym stopniu istotą niezależną i samodzielną, a jego linia życia nie jest zdeterminowana jedynie sytuacją aktualną czy też przeszłością.

Koncepcja poznawcza nie jest jednolita, tworzy ją wiele różnych ujęć, mają one wspólną podstawę, która brzmi: człowiek nie jest ani marionetką sterowaną całkowicie przez środowisko zewnętrzne, ani niewydarzonym aktorem zależnym od nieświadomych sił popędowych, jest raczej samodzielnym podmiotem, osobą, która w dużej mierze decyduje o własnym losie, która na ogół świadomie i celowo działa w coraz bardziej złożonym labiryncie współczesności¹.

W toku swojego życia człowiek odbiera informacje, przechowuje je, interpretuje i przekazuje za pomocą języka, nadaje także tym informacjom określoną wartość. Następnie na ich podstawie podejmuje działania celowe i sprawuje nad nimi poznawczą kontrolę. Najważniejszą zatem, zgodnie z poznawczym ujęciem człowieka jego właściwością jest umiejętność generowania informacji oraz wiedzy. Psychologia poznawcza nie tylko opisuje jak funkcjonuje człowiek, ale, co najważniejsze, wskazuje jak można zmieniać jego myślenie, a tym samym działanie. Pojęcie struktur poznawczych ma tu fundamentalne znaczenie – są one ujmowane jako centralny składnik osobowości człowieka. Drugie równie ważne dla tego ujęcia pojęcie to tzw. metabolizm informacyjny, który oznacza nieustanną wymianę i przetwarzanie informacji pomiędzy jednostką a środowiskiem naturalnym i społecznym, w którym żyje.

* Dr Justyna Siemionow, Uniwersytet Gdański.

¹ J. Koziński. *Koncepcje psychologiczne człowieka*. Warszawa 1998.

Sięgając do perspektywy ekologicznej, która określa genezę zaburzeń zachowania i niedostosowania społecznego jako rodzaj interakcji między jednostką i otoczeniem, w którym ona żyje i funkcjonuje, można porównać tę interakcję do rodzaju wymiany, w tym także wymiany informacji i włączania ich do systemu posiadanej przez jednostkę wiedzy. W perspektywie ekologicznej określonego zaburzenia nie da się sprowadzić wyłącznie do czynników tkwiących wewnątrz jednostki, ani też nie istnieją one całkowicie na zewnątrz niej. Żadne zachowanie nie jest całkowicie „dziedzicznie zaburzone”, stanowi rezultat wadliwych powiązań jednostki z jej zewnętrznym kontekstem, w którym żyje. Wynika z tego, że likwidowanie określonych zaburzeń zachowania może dokonać się poprzez: zmianę jednostki, kontekstu w którym żyje lub obydwu elementów równocześnie².

Postanowieniem o zastosowaniu środka wychowawczego wobec nieletniego w postaci np. umieszczenia w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym sąd zmienia środowisko i tym samym wprowadza nieletniego w nową dla niego sytuację. Składają się na nią liczne działania: od diagnozy resocjalizacyjnej po interdyscyplinarne podejście do ujawnianych przez jednostkę zaburzeń, na konkretnych zadaniach zawartych w indywidualnym planie resocjalizacji oraz analizie ich efektów kończąc. W procesie resocjalizacji dokonuje się także zmiana w samym wychowanku, zatem to drugi element ważny z perspektywy ekologicznej, co tym samym zwiększa szansę na zmianę zachowania nieletniego i jego powrót do środowiska. Te zmiany wymagają czasu; średni pobyt wychowanka w MOW to 2–3 lata. Warto w tym miejscu przypomnieć, że Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy to instytucja resocjalizacyjna dla nieletnich (13–18 lat), oferująca opiekę, wychowanie, kształcenie w zakresie szkoły podstawowej, gimnazjum oraz szkoły zawodowej i terapię. MOW pozostaje w dyspozycji resortu oświaty i wychowania, stąd też jego funkcjonowanie i organizację pracy regulują przepisy prawne wprowadzane przez MEN. Nieletnich do MOW kieruje właściwy co do miejsca ich zamieszkania sąd rejonowy.

Analiza procesu resocjalizacji w perspektywie osiągnięcia założonego celu

W ogólnie określonym celu procesu resocjalizacji można wskazać dwa cele różniące się stopniem efektywności, ale równie ważne dla całości zmian w funkcjonowaniu jednostki. Zdaniem profesora H. Machela³ stawia się je zwykle przed resocjalizacją penitencjarną, jednak można je także odnieść do procesu resocjalizacji nieletnich niedostosowanych społecznie; są to: cel minimum i cel maksimum. Cel minimum to przygotowanie wychowanka do opuszczenia instytucji i poprawnego funkcjonowania w społeczeństwie, we właściwych mu rolach społecznych, bez naruszania norm prawnych. Inaczej mówiąc osiągnięcie tego celu oznacza,

² B. Urban. *Zaburzenia w zachowaniu i przestępczość młodzieży*. Kraków 2000.

³ H. Machel. *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*. Gdańsk 2003.

że nieletni nie wkroczy na ścieżkę przestępstwa jako osoba dorosła. Cel maksimum – to już określone, wypracowane w trakcie procesu resocjalizacji zmiany w strukturze osobowości jednostki, w tym: w zakresie samooceny, systemu wartości, przyswojenia najważniejszych reguł życia społecznego, a także respektowanie poza normami prawnymi również norm moralnych i etycznych. Osiągnięcie celu minimum to unikanie okoliczności i sytuacji, które spowodowałyby czyn przestępczy, natomiast cel maksimum to bardziej stałe funkcjonowanie w zgodzie z obowiązującymi standardami życia społecznego, ujawnianie zachowań prospołecznych, co stwarza bardzo dobre podstawy do ułożenia sobie życia zarówno w sferze zawodowej (posiadanie pracy, umiejętność zarobienia pieniędzy na swoje potrzeby) ale także i osobistej, założenie rodziny i odpowiednia opieka nad nią. Osiągnięcie celu maksimum zakłada zminimalizowanie przejawów nieprzystosowania społecznego, a w swojej idealnej postaci nawet jego zupełną likwidację. Można w tym miejscu postawić pytanie, czy i w jakim przypadku możliwe jest osiągnięcie celu minimum, a w jakim maksimum? Oczywiście taka teza nie oznacza rezygnacji z podejmowanych wobec wychowanka działań, a jedynie dostosowanie ich do jego podatności na oddziaływania resocjalizacyjne, tak, aby osiągnęły one jak największą skuteczność.

Powyżej wspomniano o celach minimum i maksimum w resocjalizacji. Podział ten można poza jego ogólnym zastosowaniem odnieść także do celów częściowych, do poszczególnych zadań realizowanych w zaprojektowanym dla wychowanka indywidualnym programie resocjalizacji. Zatem każde zawarte w nim zadanie może być zrealizowane poprzez osiągnięcie celu minimum lub maksimum. W tym także zawiera się indywidualizm oceny dokonujących się w zachowaniu nieletniego zmian. Naturalnie można by stwierdzić, iż zadania powinny być określane i dobierane tak, aby każdy z wychowanków mógł osiągnąć w nim cel maksymalny. Z drugiej strony wiadomo jednak, że osiągnięcie tego celu zależy od wielu czynników, a zasada indywidualizacji pozwala na dokonywanie analizy uzyskanych zmian w kontekście możliwości, ograniczeń oraz potrzeb wychowanka.

Nadrzędny i uniwersalny cel procesu resocjalizacji to readaptacja społeczna jednostki. W przypadku nieletnich to uzupełnienie edukacji (co najmniej w zakresie szkoły podstawowej i gimnazjum) i przygotowanie ich do właściwego pełnienia funkcji społecznych już jako osoby dorosłe. Realizacji tego celu sprzyjają praktycznie wszystkie działania prowadzone w instytucji resocjalizacyjnej jak i poza nią. Świadomość tego celu konieczna jest również po stronie kadry pedagogicznej, która projektuje i organizuje proces resocjalizacji wychowanków. Często praktyką jest wpisywanie nadrzędnego celu procesu resocjalizacji w misję ośrodka oraz upublicznianie jej np. na stronie internetowej ośrodka. Poniżej zamieszczam przykład misji jednego z młodzieżowych ośrodków wychowawczych.

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy oferuje chłopcom niedostosowanym społecznie bądź zagrożonym tym zjawiskiem kompleksowe kształcenie, całodobową opiekę oraz możliwości rozwoju osobistego, terapię, pomoc i wsparcie psychologiczne, a także pomoc specjalistów z różnych dziedzin.

Dokonując wielowymiarowej diagnozy wychowanka, określamy jego mocne strony, stymulujemy do rozwoju zainteresowań oraz aktywności fizycznej. Ważny aspekt

funkcjonowania MOW to przygotowanie wychowanków do powrotu do ich środowiska rodzinnego lub pomoc w zmianie miejsca zamieszkania. MOW to instytucja otwarta na środowisko lokalne, kontakty z młodzieżą z miasta, która uczestniczy we wszystkich ważnych wydarzeniach powiatu malborskiego.

MOW wychowuje swoich podopiecznych w duchu patriotyzmu, poczuciu tolerancji i odpowiedzialności oraz tożsamości ze środowiskiem, a także poszanowania tradycji.

Zasadniczym zadaniem MOW jest przywrócenie prawidłowych postaw oraz zbudowanie poprawnego systemu wartości u nieletnich niedostosowanych społecznie, których proces socjalizacji uległ zaburzeniu⁴.

Kolejną możliwością analizy procesu resocjalizacji z punktu widzenia realizacji jego celu, jest przyjęcie celów krótkoterminowych – możliwych do osiągnięcia przez podopiecznego w dość krótkim czasie i jednocześnie będących wzmocnieniami do dalszej pracy oraz celu, czy też celów, długoterminowych – których uzyskanie jest odroczone w czasie, wymaga osiągnięcia wielu celów pomniejszych, co jest trudniejsze do uzyskania z uwagi na poważne deficyty motywacyjne nieletnich.

Cel krótkoterminowy można także określić jako etapowy, czyli związany z realizacją określonych zadań w wyznaczonym do tego czasie co zdecydowanie ułatwia ewaluację działań i określenie ich skuteczności

Tabela 1. Etapy procesu resocjalizacji, realizacja celów krótkoterminowych (w instytucji)

	Podjęwane działania, czas ich trwania	Oczekiwane zmiany CEL KRÓTKOTERMINOWY
Przed umieszczeniem nieletniego w instytucji	<ul style="list-style-type: none"> – sprawdzenie dokumentacji nieletniego – uzupełnienie braków w dokumentacji – kontakt z rodzicami (opiekunami) <p style="text-align: center;">okres ważności skierowania: miesiąc</p>	<ul style="list-style-type: none"> – przygotowanie dokumentacji nieletniego do dalszej analizy i diagnozy resocjalizacyjnej – sprawdzenie zasadności pobytu nieletniego w instytucji
Okres adaptacji, przystosowania się do nowych warunków życia	<ul style="list-style-type: none"> – zapoznanie wychowanka z zasadami funkcjonowania w MOW – przedstawienie obowiązujących w instytucji regulaminów i instrukcji – podkreślanie celu pobytu w instytucji – ustalenie form i sposobów kontaktu ze środowiskiem rodzinnym – wdrożenie do obowiązków szkolnych i systematycznej nauki <p style="text-align: center;">miesiąc</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wychowanek ma wiedzę dotyczącą zasad funkcjonowania i pobytu w MOW, zna obowiązujące w instytucji regulaminy

⁴ Program Wychowawczy Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego nr 1 w Malborku, Malbork 2011.

	Podjęmowane działania, czas ich trwania	Oczekiwane zmiany CEL KRÓTKOTERMINOWY
Etap działań wstępnych, poszukiwania odpowiednich metod i form pracy z nieletnim	<ul style="list-style-type: none"> - dokonanie diagnozy resocjalizacyjnej, wskazanie zasobów i deficytów nieletniego - opracowanie Indywidualnego Programu Edukacyjno-Terapeutycznego - określenie zajęć indywidualnych i grupowych w skali tygodnia oraz oczekiwanych efektów <p style="text-align: center;">miesiąc</p>	- wychowanek ma wstępnie określone zadania do realizacji, wiadomo jest także jakie działania skierowane są do niego w odniesieniu do posiadanych przez niego zasobów oraz deficytów
Etap działań zasadniczych, właściwych (I)	<ul style="list-style-type: none"> - systematyczna realizacja zadań zawartych w IPET - monitoring i kontrola przeprowadzanych działań <p style="text-align: center;">3 miesiące</p>	- systematyczna realizacja IPET i jego stała kontrola przez wychowawcę prowadzącego
Ocena prowadzonych działań, wprowadzanie zmian (I)	<ul style="list-style-type: none"> - ewaluacja przeprowadzonych działań - stwierdzenie i analiza zmian w określonych obszarach funkcjonowania wychowanka - wprowadzenie nowych zadań i usunięcie już zakończonych - zmiana form i metod pracy we wskazanym zadaniu <p style="text-align: center;">2 tygodnie</p>	- określenie efektów przeprowadzonych we wskazanym okresie działań wobec wychowanka i podjęcie decyzji co do ich kontynuacji, bądź zawieszeniu, lub też wprowadzeniu nowych działań
Etap działań zasadniczych, właściwych (II)	<ul style="list-style-type: none"> - systematyczna realizacja zadań zawartych w IPET po jego okresowej ewaluacji - monitoring i kontrola przeprowadzanych działań <p style="text-align: center;">3 miesiące</p>	- systematyczna realizacja IPET i jego stała kontrola przez wychowawcę prowadzącego
Ocena prowadzonych działań, wprowadzanie zmian (II)	<ul style="list-style-type: none"> - stwierdzenie i analiza zmian w określonych obszarach funkcjonowania wychowanka w odniesieniu do oceny (I) - zamknięcie zadań już zakończonych w prowadzenie nowych, bądź kontynuacja tych niezakończonych i przedłużonych do realizacji <p style="text-align: center;">2 tygodnie</p>	- określenie efektów przeprowadzonych we wskazanym okresie działań wobec wychowanka i podjęcie decyzji co do ich kontynuacji, bądź zawieszeniu, lub też wprowadzeniu nowych działań
<p>Powyższe etapy obejmują okres mniej więcej dziewięciu miesięcy, czyli jednego roku szkolnego; jeżeli wychowanek pozostaje w instytucji na kolejny rok szkolny, etapy poza pierwszym są powtarzane, oczywiście z uwzględnieniem zaistniałych zmian po stronie wychowanka, jego środowiska rodzinnego, a także organizacji i warunków procesu resocjalizacji w instytucji; jeżeli wychowanek kończy pobyt w ośrodku, co może nastąpić z różnych przyczyn, wówczas rozpoczyna się kolejny etap:</p>		

	Podjęwane działania, czas ich trwania	Oczekiwane zmiany CEL KRÓTKOTERMINOWY
Przygotowanie do opuszczenia instytucji	<ul style="list-style-type: none"> – poinformowanie wychowanka o możliwościach przebiegu jego procesu usamodzielnienia – wdrażanie do podejmowania samodzielnych decyzji i przyjmowania za nie odpowiedzialności – wybór dalszej drogi po opuszczeniu MOW, zbudowanie planu jej realizacji <p style="text-align: center;">6 miesięcy</p>	<ul style="list-style-type: none"> – wychowanek ma wiedzę do kogo (jakiej instytucji) i w jakiej sprawie może się zgłosić po opuszczeniu MOW – wychowanek ma wskazane i wybrane działania, które podejmie po opuszczeniu instytucji (<i>know how</i>)
Etap działań pośrednich, wsparcia i pomocy w środowisku	<ul style="list-style-type: none"> – przygotowanie prognozy resocjalizacyjnej – współpraca z instytucjami pomocowymi w środowisku macierzystym wychowanka <p style="text-align: center;">3 miesiące</p>	<ul style="list-style-type: none"> – właściwe instytucje uczestnicząca w procesie pomocy dziecku i rodzinie są poinformowane o powrocie wychowanka ze swojego terenu, dysponują odpowiednią wiedzą psychologiczno-pedagogiczną na jego temat

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 1 wskazuje przykładowe cele krótkoterminowe możliwe do osiągnięcia na danym etapie procesu resocjalizacji, których autorami i realizatorami są wychowawcy, nauczyciele, psycholodzy i pedagodzy pracujący w instytucji. Przyjmując ten sam podział procesu resocjalizacji można określić cele krótkoterminowe dla każdego wychowanka. Cele te powinny być określone indywidualnie, z uwzględnieniem całościowej sytuacji psychospołecznej wychowanka, jego wieku, mocnych stron, deficytów a także bieżących potrzeb. Co ważne, cele powinny być również zrozumiałe (odpowiednio mu przedstawione) i realne dla samego wychowanka. Analiza tzw. karty celów to także przydatne narzędzie do indywidualnej pracy z podopiecznym, czyniąc go aktywnym uczestnikiem procesu resocjalizacji.

Karta celów krótkoterminowych do indywidualnej pracy z wychowankiem

Z uwagi na to, że jest to narzędzie opracowywane dla wychowanka, powinno być dla niego zrozumiałe, jasne, spójne, powinno być lustrem codziennych małych sukcesów, a jednocześnie też jednym z elementów wzmacniających motywację do działania. Kartę celów opracowujemy na dany etap procesu resocjalizacji, opierając się na wielowymiarowej diagnozie resocjalizacyjnej. Cel w odniesieniu do trafnie opracowanej diagnozy powinien być właściwie określony i uwzględniać zasadnicze elementy wyznaczające jego granice, a mianowicie: wiek wychowanka, sprawność intelektualną, deficyty emocjonalne, trwałe dysfunkcje

fizyczne i choroby somatyczne, czas pobytu w instytucji oraz szeroko rozumiane doświadczenie życiowe podopiecznego.

Tabela 2. Przykładowa karta celów opracowana dla wychowanka (na etap działań zasadniczych)

	Cel krótkoterminowy	Czas realizacji, osiągnięcia wyznaczonego celu	Formy realizacji
Sfera poznawcza	poprawienie ocen z j. polskiego i matematyki nauka tabliczki mnożenia w zakresie do 72	miesiąc miesiąc	zajęcia wyrównawcze 2 godz./tydz. nauka własna
Sfera rówieśnicza	nauka poprawnego sposobu zwracania się do kolegów z grupy	2 miesiące	ćwiczenia w trakcie zajęć z grupą, dawanie informacji zwrotnej po zachowaniu oraz omawianie ich z wychowankiem
Zachowanie i emocje	trening umiejętności bezpiecznego dla wychowanka odreagowywania emocji	3 miesiące	terapia indywidualna 1 godz./tydz.
Środowisko rodzinne	ustalenie z matką wychowanka warunków i czasu urlopowania na okres ferii zimowych	miesiąc	dwukrotna rozmowa telefoniczna z matką chłopca wizyta w domu rodzinnym wychowanka
Obszar organizacyjny	przestrzeganie norm i zasad obowiązujących w ośrodku	2 miesiące	rozmowy indywidualne ustalenie kontraktu

Źródło: opracowanie własne.

Wypełniając kartę celów należy uwzględnić kilka istotnych elementów, które także są brane pod uwagę w trakcie diagnozy resocjalizacyjnej. Najważniejsze z nich to: wiek wychowanka, długość jego pobytu w instytucji (instytucjach), deficyty poznawcze i emocjonalne, ogólna kondycja psychospołeczna oraz stan zdrowia.

Zaprezentowana powyżej karta celów to nie tylko próba innego spojrzenia na proces resocjalizacji, wskazania jego etapów, co pozwoli dokładniej go zaplanować a także później analizować, to także przykład praktycznego rozwiązania, które można z powodzeniem zastosować w bieżącej pracy z wychowankiem, wzmacniając tym samym relację między najważniejszymi uczestnikami procesu resocjalizacji: wychowankiem i wychowawcą.

Zasadniczą formą modyfikacji zachowania nieletnich niedostosowanych społecznie jest celowe wychowanie i autokreacja, czyli aktywność własna wychowanka oraz przekonanie o własnej skuteczności i jej możliwościach (zasobach).

Powyższe założenie dobrze wpisuje się w koncepcję twórczej resocjalizacji, której zasadniczym przesłaniem jest traktowanie procesu resocjalizacji jako procesu rozwoju osobowego

i społecznego jednostki, a nie typowego procesu korekcji czy też psychokorekcji. Twórcza resocjalizacja określa proces zmian osób niedostosowanych społecznie jako proces rozwijania i kreowania potencjałów, a samo zjawisko niedostosowania społecznego ujmuje jako problem wadliwie ukształtowanej tożsamości. Celem działań resocjalizacyjnych prowadzonych w tym nurcie jest zatem wykreowanie nowych parametrów osobowościowych wychowanka, zbudowanie nowych, przystosowawczych i twórczych przekonań. Środkiem do osiągnięcia tego celu jest rozwój strukturalnych czynników i mechanizmów procesów twórczych nieletnich, a nie zamiana jednych wadliwych form funkcjonowania innymi, akceptowanymi społecznie, która odbywa się poprzez wychowawczą korekcję⁵. Konieczne zatem wydaje się stwarzanie wychowankom nowych i rozwijających dla nich sytuacji, w których będą doświadczać i realizować określone zadania, zyskując tym samym doświadczenie, wiedzę, które staną się „budulcem” ich nowej tożsamości.

Dzięki informacjom przyjętym przez jednostkę, przetworzonym i zgromadzonym w postaci zobiektywizowanej wiedzy, człowiek ma poczucie własnej tożsamości i orientuje się w otoczeniu zewnętrznym.

W informacjach zakodowanych w strukturach poznawczych można wskazać cztery składniki:

- 1) sądy o środowisku naturalnym, o rzeczach, organizmach żywych, relacjach zachodzących między nimi, podstawowych zjawiskach fizyki;
- 2) wiedza o kulturze, wielopokoleniowej tradycji, wiedza o obyczajach, mitach i sprawach bardziej metafizycznych;
- 3) dane o świecie i realiach życia społecznego, zachowaniu się osób i społeczeństwa w konkretnych sytuacjach, relacjach międzyludzkich;
- 4) jednostka dysponuje także określoną wiedzą o sobie, czyli samowiedzą, formułuje sądy o swoim charakterze, intelekcie, możliwościach fizycznych⁶.

Zatem gromadzoną przez jednostkę wiedzę można podzielić na: WIEDZĘ DEKLARATYWNĄ – wiem, że..., WIEDZĘ PROCEDURALNĄ – wiem, jak...

Charakterystyki struktur poznawczych można dokonać w następujących wymiarach:

- **złożone–proste**: różne są kryteria złożoności, np. liczba aspektów, które jednostka uwzględnia dokonując oceny zjawiska czy sytuacji;
- **abstrakcyjność–konkretność**: wysoki stopień konkretności ujmuje świat jako ciąg postrzeganych przedmiotów, nie umie tworzyć pojęć o najwyższym stopniu ogólności, u takich jednostek struktury poznawcze stanowią system liniowy, na przeciwnym biegunie lokują się osoby, u których struktury poznawcze są w wysokim stopniu abstrakcyjne, taka jednostka tworzy system hierarchiczny;

⁵ M. Konopczyński. *Twórcza resocjalizacja – od korekcji do rozwoju*. W: A. Rejzner, P. Szczepaniak (red.). *Terapia w resocjalizacji*. Cz. I. Warszawa 2009.

⁶ J. Kozielecki. *Koncepcje psychologiczne człowieka*. Warszawa, 1998.

- **otwarte–zamknięte:** struktury poznawcze można nazwać otwartymi, gdy ulegają zmianie i modyfikacji pod wpływem nowych informacji, ułatwiają one proces społecznego przystosowania się; w tym wymiarze zdarza się, że część struktur poznawczych ma charakter zamknięty, a część otwarty (większa część);
- **aktywny–bierny:** aktywne doświadczenie jednostki tak, aby mogła ona operować swoją wiedzą o świecie i o sobie; biernie struktury poznawcze odgrywają minimalną rolę w sterowaniu zachowaniem.

W przypadku nieletnich niedostosowanych społecznie mamy do czynienia najczęściej z tym drugim biegunem powyższych wymiarów, a zatem generalnie ich struktury poznawcze można określić jako: proste, konkretne, zamknięte i biernie. Efektem zmian jakim podlegają nieletni w trakcie procesu resocjalizacji jest także rozwój struktur poznawczych. W początkowej fazie pracy z podopiecznymi należy jednak uwzględnić taką właśnie charakterystykę owych struktur poznawczych.

Człowiek jako samodzielny podmiot nie tylko gromadzi i organizuje wiedzę o różnych aspektach otaczającej go rzeczywistości, ale również ją wartościuje. Zatem nie tylko opisuje świat, ale go ocenia. Formułuje sądy i przekonania o wartości indywidualnej przedmiotów i zdarzeń te sądy wartościujące stanowią ważny składnik struktur poznawczych jednostki⁷.

System indywidualnych wartości pełni ważne funkcje w życiu jednostki. Pozwala zdobyć orientację w świecie zewnętrznym i wewnętrznym, pozwala także odróżnić rzeczy dobre od złych, cenne od nieistotnych i niebezpiecznych dla jednostki. Indywidualne wartości są niezbędne dla zrozumienia otaczającej rzeczywistości i racjonalnego w niej działania, podejmowania zgodnych z interesem jednostki jak i grupy decyzji, wyznaczają drogę życia.

Człowiek jest sprawcą i podejmuje swoje działania zamierzone, celowe, których przebieg bywa regulowany przez wiedzę zgromadzoną w umyśle jak i informacje napływające ze środowiska.

Streszczenie

Pedagogika resocjalizacyjna stała się w ostatnich latach nauką bardzo dynamiczną, głównie ze względu na poszukiwanie efektywnych metod i form pracy z osobami niedostosowanymi społecznie. Praktycy stawiając sobie kolejne cele do realizacji w ramach indywidualnych planów pracy z wychowankami, wskazują na zmiany w sposobie myślenia współczesnych nieletnich niedostosowanych społecznie. Zatem droga do efektywnej zmiany ich zachowania to rozwój struktur poznawczych poprzez organizowanie takich sytuacji i zadań, które będą rozwojowe dla młodego człowieka, będą dostarczały mu materiałów do budowania nowej tożsamości, będącej podstawą człowieka samodzielnego i podejmującego właściwe decyzje dla siebie jak i społeczności, w której żyje.

⁷ Tamże.

Abstract

The cognitive conception of human being
– with reference to social rehabilitation,
how to change the under age criminal into independent person

Social rehabilitation has been changed for many years; it has become a dynamic science. The educators are still looking for new methods and techniques. They put purposes and they are going to achieve them within individual plan of resocialization. But they are agree that the most effective way of changing the bad behavior is to change the cognitive structures. The main purpose of social rehabilitation is to make an independent person. It is necessary to help under age criminals to make their new identity. They have to participate and act in new situations which can supply them new information and knowledge.

Bibliografia

- Kozielecki J. (1998). *Koncepcje psychologiczne człowieka*. Warszawa: Wyd. „Żak”.
- Konopczyński M. (2009). Twórcza resocjalizacja – od korekcji do rozwoju. W: A. Rejzner, P. Szczepaniak (red.). *Terapia w resocjalizacji*. Cz. I. Warszawa: Wyd. „Żak”.
- Machel H. (2003). *Więzenie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*. Gdańsk: Wydawnictwo ARCHE.
- Program Wychowawczy Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego nr 1 w Malborku, Malbork 2011.
- Urban B. (2000). *Zaburzenia w zachowaniu i przestępczość młodzieży*. Kraków: Wydawnictwo UJ.